

Князєв Дмитро Юрійович,

ORCID ID: 0009-0000-9187-2792

здобувач вищої освіти

Національний університет біоресурсів і природокористування України

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ СТУДЕНТІВ СОЦІОНОМІЧНИХ ПРОФЕСІЙ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ УНІВЕРСИТЕТУ

CREATIVE ABILITY DEVELOPMENT AMONG SOCIONOMIC STUDENTS IN THE UNIVERSITY EDUCATIONAL ENVIRONMENT

У статті розглядаються особливості розвитку творчих здібностей студентів соціономічних професій педагогічного напрямку в контексті університетського освітнього середовища. Дана робота фокусується на практико-організаційних та психолого-педагогічних складових середовища, які безпосередньо впливають на становлення творчості як професійної компетентності. Детально проаналізовано структурні компоненти освітнього простору, куди входять матеріально-технічна база, педагогічна культура, соціально-комунікативні зв'язки та цифрові платформи, а також їхній взаємозв'язок з розвитком дивергентного мислення, мотивації та творчої самореалізації студентів ЗВО. Розглянуто ключові педагогічні практики, що мають найбільший потенціал для стимулювання творчості. Найбільш розповсюдженими є діяльнісні проєкти, кейс-навчання, рольові симуляції, творчі лабораторії, а також практика підтримки студентських ініціатив. Окремо розглянуто вплив кризових умов, таких як пандемія, воєнний стан, на творчі процеси та наведені практичні рекомендації щодо психолого-педагогічної підтримки студентів у таких складних обставинах. Також запропоновано набір педагогічних умов та управлінських заходів, спрямованих на формування творчо-орієнтованого освітнього процесу, а також критеріїв оцінювання ефективності таких змін в освітньому середовищі університету. Практична цінність статті полягає у наданні рекомендацій для викладачів і адміністраторів ЗВО щодо переосмислювання та трансформації навчальних програм і освітнього середовища з метою покращення умов для творчої підготовки майбутніх фахівців соціономічних професій.

Ключові слова: творчі здібності, креативність, соціономічні професії, освітнє середовище, проєктне навчання, психолого-педагогічні умови, творчі лабораторії.

This article examines the development of creative abilities among students of socionomic professions in pedagogical fields within the context of the university educational environment. The study focuses on the practical–organizational and psycho-pedagogical dimensions of this environment that directly shape creativity as a professional competency. It provides an in-depth analysis of key structural components of the educational space, including the material and technical infrastructure, pedagogical culture, social and communicative networks, and digital platforms, as well as their relationship with the development of divergent thinking, motivation, and creative self-realization among university students.

The article discusses pedagogical practices with the strongest potential to stimulate creativity, such as project-based activities, case-based learning, role simulations, creative labs, and initiatives that support student-led projects. Special attention is given to the impact of crisis conditions, such as the pandemic and martial law, on creative processes, alongside practical recommendations for psycho-pedagogical support of students in such challenging circumstances.

The work also proposes pedagogical conditions and management measures designed to foster a creativity-oriented educational process, as well as criteria for evaluating the effectiveness of such transformations within the university environment. The practical value of the article lies in offering recommendations for university instructors and administrators on rethinking and transforming curricula and the educational environment to strengthen conditions for the creative training of future specialists in socionomic professions.

Key words: creative abilities, creativity, socionomic professions, educational environment, project-based learning, psycho-pedagogical conditions, creative laboratories.

Постановка проблеми. Сьогодні творчі здібності розглядаються як важлива складова професійної підготовки майбутніх фахівців, зокрема студентів соціономічних професій. Їхня діяльність безпосередньо пов'язана з роботою з людьми. Але попри загальне розуміння значення творчості в освіті, питання того, як саме університетське освітнє середовище впливає на розвиток цих здібностей, все ще залишається недостатньо розкритим.

Особливо актуальною ця проблема стає в умовах постійних змін у системі вищої освіти, активного використання сучасних цифрових технологій та впливу кризових ситуацій. Все це вимагає від студентів гнучкості мислення й уміння знаходити нестандартні рішення у професійній діяльності. За таких умов освітнє середовище університету має не лише забезпечувати передачу знань, але й створювати сприятливі умови для розвитку творчого мислення, ініціативності та взаємодії студентів. Саме тому виникає потреба детальніше розглянути структуру й можливості освітнього середовища, визначити ті психолого-педагогічні умови, які є найбільш важливими для розвитку творчих здібностей студентів соціономічних професій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему розвитку творчих здібностей вивчають науковці як у зарубіжних, так і у вітчизняних дослідженнях. У працях зарубіжних науковців увага приділяється впливу освітнього середовища, сучасних цифрових технологій та педагогічних практик на формування креативності студентів. Зокрема, V.M. Sojocatiu та M. Stoica розглядають креативність, яка формується через поєднання педагогічної культури, цифрових інструментів та активної позиції студента [1]. Автори підкреслюють, що творчі здібності краще розвиваються в умовах освітнього середовища. Ключові чинники – автономія, експерименти та міждисциплінарність. H.Yu та співавтори доводять, що за умов належної педагогічної інтеграції технологій, використання віртуальної та доповненої реальності суттєво підвищують показники дивергентного мислення та творчої активності студентів [2]. Подібні висновки зробили також Y. Muñoz-Salinas з колегами, які акцентують увагу на ролі проєктно-орієнтованого навчання та активних методів у розвитку творчих здібностей майбутніх педагогів [3]. European University Association підкреслюють необхідність системного підходу. Основні чинники – педагогічні практики, управлінські рішення та культура університету загалом [4].

У вітчизняних дослідженнях, Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти, особливу роль приділяє впливу кризових умов (пандемія, воєнний стан) на якість освітнього процесу та необхідність психолого-педагогічної підтримки студентів, що безпосередньо впливає на розвиток творчих здібностей [5]. Також важливість трансформації освітнього середовища в умовах війни розглядає Т. Власюк. Вона

акцентує увагу на адаптивності та стійкості системи вищої освіти [6].

Незважаючи на значну кількість досліджень, більшість з них зосереджена на загальних підходах до розвитку креативності у широкому розумінні. Специфіка розвитку творчих здібностей студентів соціономічних професій в освітньому середовищі університету залишається недостатньо систематизованою, тому потребує більш поглиблене теоретичне обґрунтування та практичний аналіз.

Об'єкт і предмет дослідження. Об'єктом дослідження є процес професійної підготовки студентів соціономічних професій у закладах вищої освіти. Предметом дослідження виступають структурні компоненти та психолого-педагогічні умови освітнього середовища в університеті, що впливають на ефективне формування творчих здібностей студентів, до яких входять мотивація, навчальні практики, матеріально-технічні ресурси, мережі підтримки та заходи зі збереження психологічного благополуччя) [1, 7].

Мета та завдання дослідження. Метою дослідження є теоретично обґрунтувати та розкрити особливості розвитку творчих здібностей студентів соціономічних професій в освітньому середовищі університету. Розробити теоретико-прикладні положення щодо їх формування через переосмислення і трансформацію університетського освітнього середовища. Комплексно проаналізувати та описати ключові аспекти формування творчо-орієнтованого освітнього середовища в університеті. Основні завдання включають виокремлення та детальний опис структурних компонентів, які критично впливають на творче мислення студентів, а також характеристику необхідних психолого-педагогічних умов, таких як мотивація, автономія та психологічна безпека, що можуть як сприяти, так і сповільнювати творчий розвиток. Крім того, робота передбачає аналіз існуючих сучасних освітніх практик, зокрема проєктне навчання, метод кейсів, творчі лабораторії та використання комп'ютерних технологій доповненої реальності. Кінцевим результатом стане розробка переліку рекомендацій для викладачів ЗВО, необхідних для формування середовища з адаптацією до кризових умов, а також пропозиції щодо критеріїв та інструментів для оцінювання ефективності впроваджених змін [1, 2].

Виклад основного матеріалу. Освітнє середовище університету – це цілісна, складна система, ефективність якої напруму залежить

від гармонійної взаємодії щонайменше чотирьох ключових компонентів: матеріально-технічні та цифрові інфраструктури, що включають в себе творчі лабораторії, креативні простори та сучасні інтерактивні платформи для колаборації; педагогічну культуру та методики, які формують філософію процесу викладання, спосіб надання зворотнього зв'язку та використання проєктно-орієнтованих підходів; розгалуженої соціально-комунікативної мережі, яка охоплює наставництво, студентські спільноти та партнерство з громадою; а також психологічну складову, що формує відчуття безпеки, впровадження мотиваційних стратегій, підтримку емоційного благополуччя та толерантності до помилок без страху критики та осудження. Кожен компонент впливає на формування творчості. Таким чином, поєднання саме цих компонентів дозволяє обґрунтувати особливості розвитку творчих здібностей студентів соціономічних професій як системного результату впливу освітнього середовища університету. Наявність творчих просторів та технологій створює можливість для експериментів. Педагогічна культура визначає, чи буде цей простір використовуватись для ризикованого мислення. Соціальні мережі забезпечують швидкий обмін ідеями, а психологічна безпека дозволяє більше ризикувати та експериментувати. Цей системний підхід отримав широку підтримку щодо креативності в університеті, де підкреслюється важливість координації на вищому рівні, а не на поодиноких ініціативах викладачів [4, 1].

Психолого-педагогічні умови, що стимулюють творчість, значною мірою залежать від вдалого забезпечення мотивації та автономії студентів. Коли студент відчуває контроль над вибором теми, методів і форм представлення результатів, їхня готовність пробувати нові підходи та експериментувати значно зростає, що повністю відповідає принципам особистісно-орієнтованого навчання та підтверджується результатами емпіричних досліджень у сфері педагогіки творчості [1]. Зазначені психолого-педагогічні умови є визначальними саме для соціономічних професій, оскільки вони безпосередньо пов'язані з розвитком здатності до творчого вирішення професійних ситуацій у взаємодії з людьми.

Психологічна безпека є важливою умовою для стимулювання творчості. Атмосфера, в якій помилка розглядається як частина процесу навчання, стимулює дивергентне мислення. Педагогічні практики підтримки відкритого діалогу, надання конструктивного зворотнього зв'язку та

моделювання ненасильницької критики являються ключовими аспектами. Існує прямий зв'язок між наявністю педагогічної підтримки та зростанням творчої впевненості у студентів, що неодноразово підтверджувалось дослідженнями [7, 8].

Соціальна взаємодія та міждисциплінарність також відіграють важливу роль у спонуканні студентів до творчості. У більшості випадків це стосується саме соціономічних напрямків. Нестандартні та інноваційні ідеї частіше виникають на перетині різних дисциплін. Використання мережевих форматів навчання, таких як спільні проєкти, сумісні семінари та міжфакультетні лабораторії, завдяки поєднанню різних перспектив сприяють генерації нових ідей. Дослідження підтверджують, що активна участь у спільних міждисциплінарних проєктах ефективно підвищує рівень дивергентного мислення у студентських групах [1, 9]. Це дозволяє розкрити особливість розвитку творчих здібностей студентів соціономічних спеціальностей через поєднання різних соціальних, педагогічних і гуманітарних напрямків у межах університетського освітнього середовища.

Чітка орієнтація на результат та виконання реальних завдань є ключовою психолого-педагогічною умовою, яка стимулює творчість у студентів соціономічних професій. Впровадження проєктної роботи, що сфокусована на актуальних соціальних запитах (розробка просвітницьких ініціатив для громади, вирішення реальних кейсів з існуючих установ), допомагає студентам глибше розуміти контекст майбутньої діяльності. Цей підхід сприяє генеруванню інноваційних та нестандартних рішень, які мають практичну цінність, а також акцентує увагу на важливості застосування творчих здібностей саме у роботі з людьми [10].

Педагогічні практики з доведеною ефективністю в розвитку творчості включають проєктно-орієнтоване навчання. Існує чітка послідовність, що передбачає визначення проблеми, дослідження, розробку рішення та презентацію результатів, стимулює ключові творчі операції, такі як генерація, відсіювання та реалізація ідей. Численні дослідження останніх років підтверджують, що послідовне впровадження методів проєктно-орієнтованого навчання у педагогічній практиці призводить до значного покращення творчих показників у студентів [10, 3].

Творчі лабораторії та марафони є форматами інтенсивної роботи. Виникає ефективна стимуляція творчості через обмеження в часі та міждисциплінарну співпрацю. Ці заходи вимагають

від команд швидкої генерації ідей та негайного прийняття рішень. Робота саме в такому режимі розвиває навички роботи під тиском. Студенти фокусують увагу на розв'язанні викликів місцевих спільнот, а особливості умов роботи в творчій лабораторії виступають каталізатором глибокої рефлексії та спонукають до інновацій [4].

Використання доповненої реальності та інших сучасних цифрових технологій відкривають нові можливості для розвитку творчості в освітньому процесі. Систематичні огляди досліджень показали, що віртуальні середовища значно підвищують творчі показники студентів завдяки більш глибокому зануренню в симульовані контексти та розширенню експериментальних можливостей. Такі методи вже активно застосовуються в мистецтві, дизайні та педагогіці. Також потрібно враховувати, що для ефективного впровадження цих інструментів необхідно забезпечити відповідну педагогічну та технічну підготовку викладачів, збільшити фінансування закладів освіти, які мають ресурсні обмеження [2, 1].

Кризові умови, такі як пандемія та війна, одночасно кидають виклик, але і створюють нові можливості. У ці складні періоди університети змушені швидко адаптуватись та змінювати традиційні форми взаємодії. Де перехід на дистанційну та гібридну форму навчання стимулює виникнення нових творчих підходів. Проте постійний вплив стресових ситуацій та високий рівень невизначеності можуть суттєво підривати внутрішню мотивацію та енергію, необхідну для творчості. Тому дуже важливо забезпечувати психолого-педагогічні заходи підтримки: впровадження фасилітаційних практик, організацію груп підтримки, проведення різноманітних тренінгів з управління стресом, а також гнучка та індивідуальна адаптація термінів, форм контролю та обсягу завдань. Національні звіти та дослідження українських ЗВО підкреслюють необхідність системної підтримки в умовах воєнного часу, що забезпечить збереження ефективності освіти та творчого потенціалу студентів [5, 6]. У таких умовах особливості розвитку творчих здібностей студентів проявляються через адаптивність, гнучкість мислення та здатність до пошуку нестандартних рішень у ситуаціях підвищеної невизначеності.

Адміністраціям ЗВО рекомендується впроваджувати конкретні заходи для підтримки творчості в університетському середовищі. Створення або переобладнання спеціалізованих творчих просторів, студій та лабораторій, забезпечення широкого доступу до сучасних цифрових інструментів.

Важливою складовою є організація міждисциплінарних хабів і регулярних творчих зустрічей, інтенсивів та марафонів. Необхідно впроваджувати політику «малих поразок». Це дає право на допущення помилок, що безумовно є невід'ємною частиною навчального процесу, а також додатково стимулює до експериментів. Студентські ініціативи повинні отримувати додаткову підтримку через виділення цільових грантів, або стипендій за найбільш креативні проекти [4].

Викладі ЗВО повинні включати до навчальних планів блоки проєктно-орієнтованого навчання та кейс-завдання на рівні педагогічних практик. Деякі з них можуть розроблятися спільно з реальними соціальними партнерами. Свою ефективність також демонструє впровадження регулярних практик фасилітації та групової рефлексії, що позитивно сприяє обміну ідеями та критичному мисленню. Варто використовувати технології віртуальної та доповненої реальності там, де це є доцільним. Обов'язково за умови попередньої підготовки викладачів до інтеграції цих інструментів та технологій в освітній процес. Кінцева рекомендація стосується розробки системи зворотнього зв'язку, яка стимулює креативні підходи через відкриту оцінку процесу роботи над завданням та надання розгорнутих коментарів від наставників, а не лише фінальної оцінки [10, 2].

Щодо психологічної підтримки студентів у ЗВО. В першу чергу, впровадити комплексні програми психоемоційної підтримки. Організувати групи взаємодопомоги, індивідуальне наставництво та спеціалізовані тренінги зі стресостійкості. По-друге, важливим кроком є системна підготовка викладачів через проведення тренінгів з педагогіки креативності та комунікації. Викладач опановує навички виступати як фасилітатор та наставник. Третьою умовою в кризових ситуаціях є перегляд існуючих систем оцінювання та впровадження індивідуальних адаптивних підходів. До них входять гнучкі дедлайни та альтернативні форми виконання завдань. Ці кроки призводять до зниження рівня тривожності у студентів та зберігають внутрішню мотивацію до навчання [5].

Оцінювання ефективності впроваджених заходів із розвитку творчих здібностей студентів передбачає комбінацію кількісних та якісних показників. До кількісних критеріїв належать вимірювані показники: загальна кількість реалізованих студентських проєктів, участь у марафонах, приріст показників творчого мислення (наприклад, за допомогою стандартизованих адаптованих

тестів ТТСТ чи інших інструментів). Якісні інструменти фокусуються на більш глибокому розумінні процесу. Аналіз рефлексійних журналів, детальний кейс-аналіз найкращих практик, результати опитування щодо відчуття психологічної безпеки та підтримки. Необхідно проводити експертну оцінку для глибшого розуміння наскільки випускники готові до впровадження інновацій у своїй майбутній професійній діяльності. Поєднання таких різних інструментів дозволяє відстежувати динаміку змін, забезпечувати об'єктивність оцінювання та своєчасно впроваджувати зміни в освітнє середовище ЗВО [1, 9].

Висновки. Отже, теоретичні основи розвитку творчих здібностей студентів соціономічних спеціальностей ґрунтуються на поєднанні класичних ідей з інноваційними сучасними методами навчання. Аналіз досліджень показав, що для максимально ефективного розвитку творчих здібностей студентів необхідно створювати підходяще навчальне середовище з активною взаємодією, міждисциплінарними проєктами та залученістю в експерименти. Інтерактивні вправи разом із сучасними цифровими технологіями ефективно розвивають творче мислення та надихають студентів на створення нових ідей і роботу над їхньою реалізацією.

Постійні зміни у сучасному суспільстві вимагають творчого підходу до навчання. Формування творчих здібностей у студентів соціономічних професій потребує не лише передачу знань, але й розвиток спеціальних навичок міжособистісної

взаємодії, емпатії, критичного мислення та пошуку інноваційних та нестандартних рішень у соціально значущих ситуаціях. Виходячи з цього доцільним буде рекомендувати проводити адаптацію освітньої програми: якомога більше включати активні методи навчання (проєктну роботу, аналіз кейсів, спільна робота над творчими проєктами); використовувати сучасні технологічні засоби (віртуальні симуляції, інтерактивні цифрові платформи, AR/VR) для розвитку практичних навичок та глибшого розуміння професійних ситуацій; створювати навчальне середовище, яке допоможе візуалізувати ідеї; підтримувати студентські ініціативи, спрямовані на соціальну креативність та вирішення гуманітарних проблем. Такий комплексний підхід дозволить сформувати майбутніх компетентних та креативних фахівців соціономічної сфери, здатних ефективно діяти в умовах швидких змін, нових викликів та взаємодій з людьми.

У процесі дослідження було обґрунтовано та розкрито особливості розвитку творчих здібностей студентів соціономічних професій в освітньому середовищі університету, які полягають у системній взаємодії психолого-педагогічних умов, організаційних рішень, педагогічних практик і соціально-комунікативних чинників. З'ясовано, що ефективний розвиток творчих здібностей можливий за умови цілісного, творчо-орієнтованого освітнього середовища. Яке здатне адаптуватися до сучасних кризових викликів та забезпечувати професійне становлення майбутніх фахівців соціономічної сфери.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Власюк Т. Аналіз основних етапів розвитку вищої освіти в Україні в умовах війни. 2023. URL: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/24839/1/frvu_2023_3_15.pdf.
2. Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти. Звіт про якість вищої освіти в Україні та її відповідність завданням сталого інноваційного розвитку суспільства у 2022 році. Київ : НАЗЯВО, 2023. URL: <https://en.naq.gov.ua/wp-content/uploads/2024/03/REPORT-ON-HIGHER-EDUCATION-QUALITY-IN-UKRAINE-IN-2022.pdf>.
3. Петрица Ю. Розвиток творчих здібностей учнів початкової школи засобами проєктних технологій: порівняльне міжнародне дослідження. *Problems of Pedagogy and Methodology Studies*. 2024. DOI: <https://doi.org/10.52534/msu-pp2.2024.51>.
4. Bullard A. J., Bahar A. K. Common barriers in teaching for creativity in primary and secondary education: A literature review. *Journal of Creativity*. 2023. URL: https://leadingforcreativethinking.org/sites/default/files/2024-04/Common-barriers-in-teaching-for-creativity-in-K-12-class_2023.pdf.
5. Cojocariu V. M., Stoica M. A literature review on digital creativity in higher education. *Education Sciences*. 2024. Vol. 14, No. 11. Article 1189. DOI: <https://doi.org/10.3390/educsci14111189>.
6. European University Association. Creativity in higher education: A policy report. Brussels : EUA, 2007. URL: <https://www.eua.eu/publications/reports/creativity-in-higher-education.html>.
7. Han W. The role of teachers' creativity in higher education. *Procedia Computer Science*. 2023. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.tsc.2023.101302>.
8. Kostolovych M., Yaroslavtseva M., Pyekharyeva S., Bykova M., Radchenko L. Development of university students' creative competence by means of information technologies: An experimental study. *Revista Eduweb*. 2025. URL: <https://revistaeduweb.org/index.php/eduweb/article/download/700/1200>.

9. Muñoz-Salinas Y. et al. Creativity and future teachers: A literature review of challenges and opportunities (2014–2024). *Education Sciences*. 2025. Vol. 15, No. 3. Article 395. DOI: <https://doi.org/10.3390/educsci15030395>.

10. Yu H., Wang J. Enhancing university students' creativity through virtual reality technology: A systematic review (2014–2023). *Humanities and Social Sciences Communications*. 2025. DOI: <https://doi.org/10.1057/s41599-025-05044-y>.

Князев Д. Ю.

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY)

Дата першого надходження статті до видання: 06.12.2025

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 30.12.2025

Дата публікації (оприлюднення) статті: 12.02.2026

